

1991-ben, 108 alapító taggal (a buddhizmus szent számának megfelelően) született meg a **Tan Kapuja Buddhista Egyház**, amelyet öt kisebb közösség alapított egyfajta szövetséget teremtve a különféle buddhista irányzatok között. Az egyház ezen ökumenikus, „gyűjtő” funkcióját oktatási intézményén, a Tan Kapuja Buddhista Főiskolán keresztül máig is őrzi.

Az „egyház” elnevezést a közösségek csak a legalitás miatt használják, a buddhizmusban ugyanis nem létezik európai értelemben vett egyház. Ráadásul az „egyház” történeti jelentése értelmében, miszerint e kifejezés a keresztény egyházzal azonos, sem be-

folytatnak. A fellelhető buddhista irányzatok közül hazánkban két tanítási vonal terjedt el leginkább: a **tibeti- és a zen buddhizmus**. E két vonalon belül eltérő tanítási rendszerek találhatók. Példáim mindkét esetben az irányzatokon belüli két végletet reprezentálják. A bemutatásra kerülő két zen iskola meglehetősen népszerű, de erős lelki és fizikai terhelése miatt nem tartozik a leglátogatottabb irányzatok közé. Ellenben a másik két tibeti közösség – bár egészen más okok következtében – messze a legnépszerűbb buddhista csoport Magyarországon.

Kárpáty Ágnes

A magyarországi buddhizmus alternatívái

A „legnépszerűbb” buddhista irányzatok rövid bemutatása*

szélhetünk buddhista egyházzal. Meglepő azonban, hogy e több közösségből álló buddhista egyház milyen spontán módon működik, hiszen az „anya” egyháznak valójában nincsen semmiféle közös vallási élete, szertartása. Ez azzal magyarázható, hogy a különféle irányzatok vallási szertartásai – ha egyáltalán vannak – annyira eltérőek, hogy nehéz lenne, és nem is biztos, hogy kell közös, rendszeresen végzett vallási gyakorlatokat találni.

A hazai buddhizmusban rengeteg irányzat képviselteti magát és mindegyik egy különálló, független intézmény, amelynek megvan a maga igazsága és eszmerendszere. A különböző irányzatok egymást tolerálva és legtöbbször tisztelve élnek egymás mellett, de viszonylag kevés párbeszédet

Az „itt és most” tana

Mielőtt a két zen iskolát bemutatom, fontosnak tartom röviden elmagyarázni, hogy mi is a zen. Ez a sajátos irányzat egyidejűleg elvont, szinte a szürrealizmussal rokon, másrészt a kolostori meditáció hagyományos befelé forduló világát, szemléletmódját vetíti ki a mindennapi életre. A zen-buddhizmus¹ a hangsúlyt a külsőségek helyett a meditációra és a valóság megismerésének szertartásoktól mentes, közvetlen módjára helyezi. A logikus gondolkodást nem tartja értéknek, sőt arra törekszik, hogy a tanítványokat minél hamarabb megszabadítsa a logika bilincseitől, hogy ne értelmükkel, hanem szívükkel értsék meg a dolgok lényegét.

125
K É K

* E tanulmány a 2000-ben írt diplomadolgozatom része. A benne található interjúkat a dolgozat előmunkálatai során készítettem a buddhista főiskola diákjaival, tanáraival és a különböző irányzatok képviselőivel.

A szívvel történő kommunikációról szóló példázatok jellegzetes műfaja a „koan”, olyan feladvány, amelyet józan ésszel nem lehet megoldani, ezért alkalmas arra, hogy bebizonyítsa annak határait. „Szembejön veled az úton a mester, de te sem szóval, sem szó nélkül nem üdvözölheted. Miképpen üdvözölöd hát?” A válasz talán így hangzik: a szív üdvözlésével, de erről semmi többet nem tudunk, hiszen ezt csak az tudja, aki képes arra, hogy minden külső jel nélkül örömet szerezzen a másiknak (Szunyogh, 1997:38).

A zen példázatok – az európai ember számára – ennél kevésbé érthető típusai,

azok a történetek, amelyeknek jellegzetes elemük a horkantás, a „kha”. Ez a horkantás jelezheti az egytértést, a tiltakozást, a megvilágosodást, vagy csak egyszerűen azt, hogy „a Mester éppen a lábát mossa, és nem ér rá filozofikus dolgokról eszmét cserélni.” (Szunyogh, 1997:37)

„A Mester így szólt egyik szerzeteséhez: – Egyetlen kha olykor olyan, mint a gyémánt-király drága kardja; egyetlen kha olykor olyan, mint egy földre kushadó aranyszőrű oroszlán; egyetlen kha olykor olyan, mit a fűvekkel álcázott halászigony; olykor pedig a kha nem ér egyetlen khat sem. Érted te ezt? A szerzetes tétozva, mire a Mester megverte.” (Miklós, 1994:31)

A verés (általában bottal), nagyon gyakori a zen példázatokban, de ez nem büntetés, hanem őszinte érzelmnyilvánítás, ami lehet éppen dicséret, sőt segítség is. Célja az, ami a zen-

Vallás és közösség

buddhizmus lényege: a váratlan sokk általi hirtelen megvilágosodás. „Egy bizonyos Ting nevű kitnő szerzetes jött Lin-csi mesterhez személyes tanításra, és megkérdezte: – Mi a buddhizmus alapvető jelentése? A mester leszállt a székéből, megragadta a kezét, pofon vágta, és eleresztette. Ting elképedve állt. Az egyik közelében álló szerzetes így szólt hozzá: – Ting úr, miért nem hajol meg? Miközben Ting szertartásosan meghajolt, hirtelen elérte a nagy megvilágosodást.” (Szigeti, 1996:11)

A Mokusó Zen Dódzsó iskola

Az 1967-ben Párizsban alapított zen iskolának magyarországi központját egy volt francia zongoraművész, Yvon Beck² szervezte meg és vezeti azóta is. A közösség a fő hangsúlyt a csoportos meditációkra helyezi, ami rendszerint ülő meditációt jelent.

A csoport tagjai általában elutasítók a „túlzásba vitt” intellektuális tevékenységekkel szemben, ezért e közösségből kerül ki a legkevesebb főiskolai hallgató. A dolgokat „túlmagyarázó” és „túlgondolkodó” társaiknak – Farkas Attila szerint – azt szokták mondani, hogy „mi megéljük azt, amiről ti csak beszéltek”. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ők a buddhizmus filozófiai hátterével nem foglalkoznak, hiszen annak ismerete és megértése nélkül aligha lenne értelme a többórás meditációknak. Arról van szó csupán, hogy a hangsúlyt a vallási élmény minél intenzívebb megtapasztalására helyezik, amit azzal jeleznek, hogy tünetően leszólják az íráskor tanulmányozását és a meditáláson kívüli egyéb vallásos cselekedeteket.³ A zen ellene fordul Buddha hagyományos, eltúlzott bálványozásának is. Híres mottó, hogy „aki Buddhával találkozik, ölje meg!”

„Ami a lényeges, az a közvetlen tapasztalat, megtapasztalni azt, hogy mi

történik akkor, ha nem csinálsz semmit. Ezt egyébként úgy is nevezik, hogy hazatérés. Hazatalálni, eljutni arra a helyre, ahol már nincs szükséged semmire... (...) Tapasztalásról van szó és nem intellektuális megértésről; test és tudat megtapasztalásáról.” (Interjú-részlet)⁴

Egyik beszélgetőpartnerem arról kérdeztem, hogy miért ennyire fontos a gyakorlás? „Azért mert zazen (ülő meditáció – K. Á.) közben befele nézünk, befelé fordítjuk a fényt és megpróbáljuk elérni a gondolkodás nélküli állapotot. Ez nagyon nehéz és sok gyakorlást igényel, hiszen a tudatunk már megszokta, hogy össze-vissza kóborolhat, de csak ennek segítségével tudjuk legyőzni az ‘én’-t.” (Interjú-részlet)

A zen mesterek szerint az embereket az én-be vetett hit, valamint az én birtoklásának illúziója, amely elhomályosítja a magasabb rendű valóságot, gátolja meg abban, hogy megértsék a nirvána állapotát. De vajon miért és hogyan lesz valaki zen követő?

„Ez valahogy úgy van, hogy az ember talál egy ellentmondást, amit nem tud feloldani. Ilyenkor aki hallott róla és érdeklődik elmegy a dódzsóba, ami azt jelenti ‘az Út gyakorlásának helye’. Itt megtanulja a helyes testtartást, ami abból áll, hogy keresztbetett lábakkal kell ülni lótusz, vagy fél-lótusz ülésben egy párnán, egyenes háttal, ellazult vállakkal, összeérintve a hüvelykujjakat és a légzésre kell koncentrálni. A szemedet nyitva kell tartanod, különben elalszol.” (Interjú-részlet)

Látszólag érthetetlennek tűnhet, hogy miért kell ehhez a „néma egyhelyben üléshez” közösségbe járni. A válasz az, hogy egyedül nehéz csendben, mozdulatlanul gyakorolni és nincs ott a mester sem, aki kijavítja a rossz testtartást. A helyes ülést ugyanis viszonylag könnyű megérteni, felvenni és fenntartani azonban már sokkal nehezebb. Ezen iskola vallási gyakorlatai – ellentétben a másik zen iskolával – kizárólag az ülő meditációra korlátozódnak.

Vallás és közösség

„Egy kívülállónak talán kicsit militárisnak tűnhet, az ahogy mi a gyakorlatokat csináljuk, de nekem ez adja a fix pontokat az életemben. A rendszerességhez nagyon nagy akaraterő kell, e nélkül nem lehet teljes az élet. Ezen nem azt értem, hogy beszűkültnek kell lenni. Tulajdonképpen teljesen mindegy, hogy valaki mindennap sportol, vagy imádkozik, a lényeg, hogy csináljon valamit ami rendszeresen kikapcsolja. Nekem a zazen vált be, de ezzel kevesen vagyunk így.” (Interjúrészlet)

E nagyon zárt csoport hagyományos értelemben vett vallási közösségnek tekinthető, amennyiben kézzelfogható tagsága és rendszeres összejöveteli vannak.

A Zen Kvan Um Iskolája

A másik zen közösség a Zen Kvan Um², amely az előbbi értelemben szintén hagyományos vallási közösségnek számít.

Hazai alapítója és vezetője Dobosy Antal, aki 1984 óta tart zen előadásokat, kezdetben a Kőrösi Csoma Sándor Buddhológiai Intézet keretében, majd a főiskolán, amelynek most főigazgatóhelyettesi pozícióját is betölti.

1989-ben hazánkba látogatott az irányzat alapítója, Szung Szan, keresztény protestáns szülőktől származó koreai mester. Előadásai nagy hatást gyakoroltak a magyar zen tanítóra, aki még az év novemberében megalapította a hazai Zan Kvan Um Iskolát.

A közösség körülbelül 40–50 gyakorlóból áll, beleértve ebbe a szegedi és tatabányai központok tagjait is. Érdekes, hogy ezen iskola kivételével egyetlen csoport rendelkezik még vidéki „alközösségekkel”. Ezzel igazolódni látszik a hazai buddhizmus urbanus jellege. Ami pedig a kis létszámú tagságot illeti, hozzá kell tenni, hogy a zen út, nehézsége miatt, nagyon kevés ember számára követhető. Gyakorlásához olyan erős, kitartó lelki alkatra és fegyelmzettségre van

szükség, amellyel nem sok „kereső” rendelkezik. Ráadásul ez az irányzat hagyja a leginkább „magára” a követőt. A mester nem áll tanítványa mellett állandó lelki támaszként. Ezzel az a célja, hogy a gyakorlót teljes önállóságra készítse, ezt azonban tartósan csak az alapvetően kiegyensúlyozott emberek képesek teljesíteni.

Arra a kérdésemre, hogy szerinte mért vonzódnak a fiatalok a zen irányzatokhoz, Dobosy Antal a következőket mondta: „A zen egy nagyon szigorú gyakorlati rendszer. Valakinek már az szimpatikus, hogy ilyen jellegű gyakorlatokon részt vehet. Más embereknek meg az szimpatikus, amit az irodalomból tudnak a zenről, leginkább amit a koán gyűjteményekben olvastak. Ezek tulajdonképpen tanmesék, amelyek azért tetszenek a fiataloknak, mert humorosak, frappánsak, paradoxonok. Engem is a zen írások ragadtak meg annakidején... (...) Az önmagában senkinek nem vonzó, hogy merev tartásban kell órákig ülnie. Az viszont már lehet vonzó, amilyen élményekre ennek kapcsán szert tehet. (...) Általában olyan emberek jönnek – foglalkozástól függetlenül – akik konkrét problémával, céllal rendelkeznek. Vagy depressziós az illető vagy egyszerűen megfogta a zen szellemisége, vagy szeretne tényleg megvilágosodni.” (Dobosy Antal – interjúrészlet)

A közösségi forma itt is fontos szerepet játszik a vallásgyakorlásban, de a formalitás és a külsőségek sokkal nagyobb hangsúlyt kapnak, mint az előző zen iskola esetében. A gyakorlatok e közösség életében sokkal „színesebbek”. A tagok sűrű köpenyt viselnek szartartásaik alatt, amelyeket gyakori recitálás és hangszerhasználat tesz változatosabbá.

Egy hétköznapi gyakorlás-sor fél óras ülő meditációval indul, amelynek kezdetét és végét csengőhang jelzi. Fontos, hogy a zen meditáció eltér a többi iskolától, mert nem köti meg a

tudatot, nem mondja meg, hogy mire kell a gyakorlás alatt gondolni, a szellem így teljesen szabad maradhat. A meditációt egy szintén felőrás koreai nyelvű recitációs gyakorlat követi, amelyhez egy ütőhangszert használnak, mely jelzi, hogy mikor kell leborulni és felállni. Leborulási gyakorlatot külön is végeznek, amikor – a tibeti leborulástól eltérően – térdre ereszkedve érintik meg a földet. Ezekből általában 3–4-et csinálnak, de van, hogy a buddhista szent számnak megfelelően 108-at.

Rendszeres gyakorlat a „zen-interjú”, amely egy intimebb párbeszéd a mester és a tanítvány között. Ilyenkor kérdez-

127
K É K

het a törekvő, de egyfajta tanítói jelleggel akár a mester is. Ennek a részét képezi a már említett koan tanítás is.

A Zen Kvan Um Iskolája érezhetően népszerűbb a főiskolai diákok körében, mint az előbbieken tárgyalt Mokuso Zen Dódzso közösség. Népszerűségét emellett, hogy erőteljesebb képviselőben részesül a főiskolán, az utóbbinál sokkal intellektuálisabb jellegének köszönheti. Egy főiskolás diáknak nem elég a több órás szóltan meditáció, szüksége van magyarázatokra, beszélgetésekre is a gyakorlások után.

A tibeti láng őrzői

A buddhizmusról a legtöbb embernek Tibet és a dalai láma jut eszébe, annak ellenére, hogy ez volt az az ázsiai ország, ahová utoljára jutottak el az indiai térítők. E népszerűség okaként

említhető a hazánkban is dívó „Tibet kultusz”, de sokkal figyelemreméltebb a vadzsrajána (gyémánt szekér) irányzat kereszténységhez való hasonlósága.

A lámaizmus⁶ ugyanis a vallás gyakorlásának külsőségeiben emlékeztet a katolikus vallásra. Itt is használnak tömjént, gyertyát gyűjtanak, imákat mormolnak, istenségeket imádnak és a buddhai elvekkel teljesen szemben álló, szigorúan hierarchizált egyházszervezetel rendelkeznek. „Ezért az első keresztény hittérítők, akik Tibetbe érkeztek, azt hitték, a katolikus egyház gúnyképét látják, s az ördög birodalmában járnak.” (Szunyogh, 1997:35)

128

K É K

A vadzsrajána a buddhizmus harmadik nagy ágazata, amely okkult, alkalmanként erotikus színezetű hátterét a hindu tantrizmusból merítette, amely a mahajána tanítási rendszert népi, mágikus és vallásos elemekkel gazdagította. A vadzsrajána vallási gyakorlatának alapja az istenségek kultusza, mágikus formulák (mantra) recitálása, a misztikus kéztartások (mudrá) tana, az elmélkedést elősegítő „körök” (mandala) és ábrák (jantra) meditációs tárgyként való alkalmazása.

A korai buddhizmusban hiába keresnénk e más vallásokban központi jelentőséggel bíró rítusokat, szertartásokat. Sokak életének azonban fontos részévé válik az ima, a rítus és a csoda keresése, így aztán – ahogy a tibeti buddhizmus példája is mutatja – sok minden „amit Buddha kiteszkolt az ajtón, a vallás fejlődése során visszazökkent az ablakon.” (Küng, 1997:21)

Vallás és közösség

Karma Ratna Ling Dargye – Magyarországi Karma Kagyüpa Közösség

Az irányzat alapítója egy tibeti szerzetes, Láma Ngavang. Az ő tanítványa, a svéd állampolgárságú magyar Láma Csöpel hozta létre a kagyü vonal' magyarországi képviseletét, amely 1989-ben vált hivatalosan bejegyzett egyházzá.

A hazai buddhista kisegyházak közül a „karma-kagyüsök”-et jellemzi a leginkább a devóción alapuló, hagyományos vallásosság. Eddigi beszélgetéseim során itt találkoztam a legtöbb „erős vallási hajlamról” beszámoló buddhistával. Azt is mondhatnám, ők az egyetlen európai értelemben vett „egyházi” jellegű buddhista közösség Magyarországon. Talán ez az egyik oka egyre növekvő tagságának.

Egészen más lelki alkatú embereket ismertem itt meg, mint a többi buddhista közösségnél. Talán a „megtérés misztikus mintája”⁷ jellemzi leginkább e csoport tagjait, amennyiben a „megtérés” rövid idő alatt, hosszú stresszes időszakot követően történt meg, heves érzelmekkel járt és kiváltotta a szervezeti részvétel igényét is. Erős vallásos érdeklődésükhöz pedig mély vizualitás, áhítatosság és szertartásosság társul. Ezek gyakorlásához egyedülálló lehetőséget nyújt a Nógrád-megyében található tari központjuk, amely turista látványosság is. A Lótuszvirág Tibeti Vendégházban az érdeklődők füstölők, könyvek, képeslapok és egyéb „szuvenírek” közül válogathatnak.

A feljebb található sztúpa mellett található a nemrég épült Kőrösi Csoma kiállítás, de itt van az egyetlen olyan buddhista elvonulóhely is, amely hosszú idejű, teljes magányban eltölthető gyakorlást tesz lehetővé. Tíz egy-személyes „tábori” szoba áll rendelkezésre az elvonulók számára, akik az új rendszer szerint csak bizonyos idő-

közönként, meghatározott ideig – általában egy hónapig – vonulhatnak el. Ez a korlátozás annak köszönhető, hogy sokan felkészületlenül vágtak bele egy-egy hosszabb „kivonulásba”. Egyik közösségi tag szerint ugyanilyen „szűrőként” szolgál az is, hogy egy hónapos elvonulás 39 ezer forintba kerül. „Valójában ennél jóval olcsóbban le lehet jutni.”⁸ Ez amolyan elrettentés azok számára, akik csak úgy heccként akarják kipróbálni az elvonulást. Láma Csöpel pedig sokáig szinte mindenkinek megengedte, hogy lejöjjön... (...) Ezt az ingerszegény környezetet azonban csak kevesen bírják sokáig elviselni. A hajnali kelés, az egész napos munka és meditálás hamar kifárasztja az embert, ezért erre tudatosan készülni kell mielőtt rászánja magát az ember.” (Interjúrészlet)

Az elvonulás előtt minden jelentkezőnek egy „rostán” kell átesnie, ami egy személyes beszélgetésből áll Láma Csöpelrel. Ez azért nagyon fontos, mert ilyenkor derül ki, hogy miért akar az illető kivonulni eddigi életéből. Sokan ugyanis egyfajta pszichoterápiának tekintik az elvonulást és depressziójuk, problémájuk megszűnését várják tőle. A gondok megszüntetésének e menekülő formája azonban nem mindig és nem mindenkinél hatásos. Vannak rendszeres elvonulók, akik gyakran egy-egy hétvégére is „leugranak” Tarra, hogy megszabaduljanak a városi zajtól és kipihenjék magukat. Az ilyen „törzstagok” azonban nincsenek sokan.

Több beszélgetőpartnerem elmondta, hogy bár nem e közösség tagja, szívesen jön ide, hogy beszélgesse a lámával. Ilyenkor leülnek a szertartásteremben és megbeszélik a felmerülő problémákat.¹⁰

„Nagyon régóta tudatosan kerestem a számomra megfelelő vallást. Római katolikus révén sokáig próbálkoztam a kereszténységben megtalálni a választásomat, de mindig falba ütköztem. A pap, akihez kamaszkorom legnehezebb időszakában fordultam egyáltalán nem értett meg és nem tudott ben-

sőséges, igazi kapcsolat kialakulni köztünk. Ez a kudarc elvette a kedvem a kereszténységtől és máshol próbálgattam. Később jártam a krisná-soknál is, de az meg túl radikális volt nekem, így végül a buddhizmusnál kötöttem ki. (...) Láma Csöppel bármilyen problémát meg lehet beszélni, még e legintimebbet is. Soha nem oktat ki és nem mondja meg, hogy mit kell tennem. Egyszerűen meghallgat és hagyja, hogy magamtól találjam meg a megoldást.” (Interjúrészlet)

Mint ahogy az előbbi beszélgetésrészlet is mutatja, sok buddhizmus felé forduló fiatal számára nem a keresztény tanok tették lehetetlenné az azonosulást, hanem az egyházi intézmény rendszere, amelyből hiányolják a bensőséges mester-tanítvány kapcsolatot, a személyes figyelmet.

A buddhizmus e szempontból is „idomult” a modern világ követelményeihez. A vallási tanító valamelyest ellátja a pszichológus szerepét is, ugyanakkor vigyáz arra, hogy ne alakuljon ki túl erős érzelmi kötődés a törekvő felől. Nem kíván állandó támaszként a tanítvány mellett állni, hiszen a buddhizmus arra tanít, hogy mindenkinek saját magában kell megtalálnia a segítséget. Az önállóságot elősegítve, a mester nem hagyja, hogy minden aprósággal hozzá forduljanak. „A kérdést először magunknak kell feltennünk, és ha elsőre nem kapunk választ, fel kell tennünk újra és újra. Ha végképp nem megy, csak akkor megyünk a mesterhez, de sokszor mire odajutnánk, értelmét veszti a kérdés. Rájövünk, hogy nem is volt fontos, de mi jövünk rá és ez a lényeg.” (Interjúrészlet)

Karma Decsen Özel Ling – Tibeti Buddhista Közösség

A buddhista szubkultúra „populáris” vonalát képviseli ez az ugyancsak karma-kagyü irányzathoz tartozó, de az előzőtől teljesen eltérő közösség.

A hazai központ alapítója a dán Lá-

Vallás és közösség

ma Ole Nydahl, aki a hatvanas években a hippik szokásos útját végigjárva lett Keleten buddhistává. Karizmatikus személyisége rendkívül sok embert vonz a közösséghez. Sokak – természetesen nem ez irányzathoz tartozók – szerint szinte már személyi kultusz övezi a megnyerő külsejű mestert, aki feleségével vagy barátnőjével járja a világot, hogy „tanítást adjon”.

A „laikusok” felé ez az irányzat képviseli a hazai buddhizmust, hiszen a legtöbb nagyszabású programot – mint ahogy legutóbb a Karmapa láma látogatását is – ez a közösség szervezi. Jelenlétüket plakátokkal, prospektusokkal, különféle kiadványokkal, sőt még „Olés” poszterrel is demonstrálják.

A vallási gyakorlatok közös meditációkból, továbbá ugyancsak a közösségi életet erősítő rendezvényekből, az ún. „beavatásokból” állnak. Ilyenkor a mester egyenként „buddhistává” avatja a törekvőket. Ezek általában hétvégi programok, amelyekért természetesen fizetni kell. A programokon – Ole Nydahl magyarországi „helyettese” szerint – általában két, két és fél ezren vesznek részt. (A mindennapos meditáción, amelynek egy belvárosi lakás ad otthont, természetesen kevesebben vannak.)

Felvetődhet az a kérdés, hogy miként alakulhat ki bensőséges mester-tanítvány kapcsolat egy kétezres tömeggel? „A fizikai jelenlét az nem minden. Sőt pont a tanító mondja azt, hogy az a tanítvány aki dolgozik a tudatán, s a tudata természetében nyugszik, az sokkal közelebb áll hozzá mint az, aki ott ül mellette. Amikor azonban valóban szükség van a tanítóra, odakerül sz hozzá, egyszerűen megjelenik a lehetőség. Régen tartott az Ole rendszeresen interjúkat, de egyszerűen a tanítványok nem tettek fel olyan speckó személyes kérdést, amit ne lehetett volna mindenki előtt megkérdezni. Ezért azóta úgy működik a dolog,

hogy mindenki leírja egy papírra a kérdéseit és az Ole a tanítás végén megválaszolja őket.” (Kőszegi Zsuzsa, Ole Nydahl megbízott magyarországi képviselője – interjúrészlet)

Ez a közösség mind nyelvezetében, mind gondolkodásmódjában a New Age szellemiségét idézi. S bár több vidéki központjuk is van jellegzetesen nagyvárosi szellemiséget képviselnek. Ugyanez igaz a „tariakra” is, akik szintén nagyvárosi és leginkább budapesti gyakorlatból tevődnek össze. A közösség főleg fiatalokból áll, de megtalálható minden korosztály és társadalmi réteg. Főleg azok választják hosszú távon ezt az utat, akik kevés idővel

129
K É K

rendelkeznek, de tudatosan törekednek arra, hogy időnként megálljanak és lazítsanak. Itt tulajdonképpen kényszerből is önállóságra, önálló gyakorlásra szorul az ember, hiszen se ideje, se lehetősége nincs gyakori útmutatást kérni az általában külföldön tartózkodó mestertől. E rendszeres személyes kapcsolat hiányát pótolják sokan például Taron.

A buddhizmus „saját erőre támaszkodó” jellege e közösségben – az önállóság következtében – még nagyobb hangsúlyt kap. Megjelenik e szemlélet a buddhista identitás kérdésében is. Nagyon kevesen vállalják „buddhista-ságukat”, aminek egyik oka, hogy szerintük a „buddhista” kifejezés európai műszó, ami helyett a „követő”, a „törekvő” vagy „gyakorló” kifejezést használják. Másik gyakori ok az előítéletektől való félelem, míg harmadikként és leginkább e csoportra jellemző okként szerepel a „címkézés” visszautasi-

tása. „Én ugyanannyira vagyok buddhista, mint amennyire XY-nak hívnak, vagy mint amennyire 32 éves, öszülő férfi. Ezek mind csak címkek, amikből az ember összeállítja az egóját és azt hiszi, hogy minél több – lehetőleg pozitív – jelzőt ragaszt magára annál jobb ember lesz. Ez persze csak önáltatás. Meg kell szabadulnunk ezektől a konvencióktól ahhoz, hogy rátaláljunk a valóságra.” (Interjúrészlet)

Ezek után felvetődhet az a látszólagos ellentmondás, miszerint „kérheti”-e egy ilyen individualista vallás az ego levetését. Mireisz László ezt úgy magyarázta, hogy a buddhista gyakorlás először arra irányul, hogy introspektív

Vallás és közösség

pasztalati átadás mindennél fontosabb. Ezért fontos, hogy a mester ne csak beszéljen a tanításokról, hanem meg is valósítsa őket. Nekünk pedig nyitottnak kell lennünk ezek befogadására. Ami még nagyon fontos az a kreativitás és a humorérzék. Ezek nélkül nem járható ez az út, ha az ember nem tud magán nevetni és túl komolyan veszi a dolgokat nem is lehet jó buddhista. Oléban az a jó, hogy arra ösztönöz minket, hogy minden helyzetbe jól tudjunk viselkedni és jól tudjuk érezni magunkat, ne csak ilyen mesterként, elvonult furcsa helyzetekben. Ole mindig a szabadságot és az örömet hangsúlyozza, és ez sokaknak nagyon bejön, ugyanakkor ő nem állítja a tanítványait, és nem beszél nekik rózsaszín álmokról. Elmondja, hogy mi történik a világban, még ha emiatt sokszor konfrontálódik is.” (Interjúrészlet – Kőszegi Zsuzsa)

A konfrontálódáson interjúalanyom Ole Nydahl erősen politizáló magatartását érti, aki előadásain (évente három-négy alkalom) mindig figyelmezteti tanítványait az iszlám fundamentalizmus veszélyeire. E politizáló tevékenység és a szexuális szabadosság hirdetése bizonyos tartózkodást vált ki a többi iskola gyakorlóiból. A helytelenítők arra hivatkoznak, hogy e tanítás a popularitás előnyét keresve eltorzítja a buddhista alapeszméket, hogy „könnyen emészthetővé” tegye a tömegek számára.¹²

A közösség programjain kívüli bevételi forrása egyébként a negyedévente megjelenő „Buddhizmus ma” (korábban „Kagyü life”) című igényes kivitelezésű újság és a dán mester által írott könyvek. A bevételekből egy elvonuló helyet és egy nagy meditációs központot szeretnének létrehozni Bekecsen, hogy minél jobban kielégíthessék az egyre nagyobb számban jelentkezők igényeit. Arra, hogy miért olyan vonzó a közösségük Kőszegi Zsuzsa a következőket mondta: „Az idealizmusunk,

hogy a lehetőségeket hangsúlyozzuk, nem az élet negatívumait, ugyanakkor reálisak vagyunk. Aki eljön hozzánk egyszerűen jól érzi magát, mert természetesen jól érzi magát, mert természetesen jól érzi magát, mert természetesen jól érzi magát. Nincsenek allűrjeink, nem erőltetünk az európai emberek számára teljesen érthetetlen magatartásformákat, gondolok itt a leborulásokra, a külsőségekre.¹³ Természetesen a mester személye is nagyon fontos, hiszen ő vonzza a közösségbe az embereket. A másik, amit sokan az Ole szemére vetnek, az a testi szabadság hirdetése, de sokakat pont ez vonz.”

E „vádra” Ole Nydahl így reagál: „Ahogy ezt nagy példaképem, Marpa 950 évvel ezelőtt Dél-Tibetben tette, első csoportjaimat Oslótól Athénig bizalmas barátokön keresztül építettem fel. Aztán erős férfiak szegődtek hozzánk, és most egyensúlyban vannak a centrumok. Naponta búvölnek el a női báj képviselői, de túl sok barát nő zavarja a munkát, és minden szinten szíven üt, ha az irányomban nyitott embereknek csalódást kell okoznom. Aztán itt van az AIDS is, s nekem helyes példát kell mutatnom, máskülönben rossz tanító lennék. Ez egy csúnya betegség, és még mindig óva intek mindenkit Afrikától, a szexuális kisebbségektől és a kábítószeresektől. Az a mostani állapot, ahogy Hannah (a felesége – K. Á.) megosztja Catyvel (a barátnője – K. Á.) a velem töltött időt, egyszerűen nem lehetne tökéletesebb. Mindketten csodálatos nők és boldogsággal töltik meg az életemet. Ha más barátot keresnének nem tartanám vissza őket. Végtelenül távol áll tőlem, hogy korlátozzam szabadságukat vagy leszűkítsem a boldogságukat. Viszont mindenkinek azt tanácsolom, hogy gondolkodjon el egy kicsit, mielőtt az egyik barátját a másiknak bemutatja. Tapasztalatom szerint a férfi egyszerűen az öröm és változatosság kedvéért keres egy másik nőt, és ennek nincs jelentősége a már fennálló kapcsolatot illetően. Ha viszont a nő lép félre, akkor ott többnyire komoly gondok vannak. (...)” (Interjúrészlet – Ole Nydahl: Kagyü Life)

130
K É K

módon megismerjük önmagunkat, mert csak ezután leszünk képesek belátni, hogy az „én mint olyan” nem létezik, majd ezt követően terjesztjük ki a figyelmünket a többi lényre.¹¹

Az önállóságra való törekvés abban is megnyilvánul, hogy – eltérően a tari közösségtől – semmilyen külső „stimulációs dolgot” nem használnak. Nem öltenek szerzetesi ruhát, nem gyakorolnak tibeti szövegekkel, nem vesznek igénybe a vallásgyakorlás kedvéért semmi olyat, ami összeegyeztethetetlen lenne a „modern” élettel. „Nálunk nincsenek viselkedési megkötöttségek, nem kell különösebb fogadalmak letennünk. Egyetlen fogadalmunk van, amit inkább ígéretnek hívunk, hogy minden lény javára próbálunk dolgozni. (...) Vannak olyanok, akiknek nagyon fontos, hogy intellektuális szinten meg legyenek vakarva, ez nálunk nem fontos. Az kell, hogy tudd mit csinálsz, de a ta-

Vallás és közösség

Kérdés, hogy Buddha tanainak ilyesfajta kommentárja jót tesz-e a buddhizmusnak? Tény, hogy Buddha tanításainak e sajátosan liberális értelmezése sokkal elfogadhatóbb egy dogmatikus megkötöttségektől menekülő fiatal számára. Aki pedig itt nem kapja meg a megfelelő válaszokat tovább keres egy másik buddhista közösségnél. A lényeg valóban az, hogy e népszerű irányzat „magokat szór szét a spirituális keresőknek” „Aztán ha valakinek ez túl kommersz és modern, akkor lemegy Tarra és arról is megelégedezik, hogy hányadik századot írunk. Számomra mindkét pólus túlságosan végletes, kellene egy irányzat, amely a kettő között van.” (Interjúrésztlet – egy magát „felolósít” valló buddhista-főiskolás lány)

E – valóban a közérthetőség érdekében kissé leegyszerűsített – buddhizmus-felfogás nem az „intellektuálisabb réteget” célozza meg. Kérdés persze, hogy ez lenne-e a feladata. Mindenestre ez az irányzat teljes mértékben alkalmazkodik mind a fogyasztói társadalom igényeihez, mind az ebből kiábrándult, de mégis ebből megélni kénytelen ember elvárásaihoz. Kösze-gi Zsuzsa a közösség összetételéről a következőket mondta: „Egyre több olyan ember jön, aki jó helyzetben van. Arról van szó, hogy megállja a helyét a világban és ebből jól él, van biztos egzisztenciája. A pénz az nem egy koszos dolog, az egy energia, tőled függ, hogy hogyan használod.”

Véleménye megegyezik azzal, amit előzetes felméréseim alapján tapasztaltam, miszerint a legtöbb jobb módú fiatal és vállalkozó e közösségben található, akik a buddhizmust gyakran egyfajta esti és hétvégi kikapcsolódásként alkalmazzák. De vajon csorbít-e bármit is a buddhizmus tanainak megvalósításában és jelentőségében, hogy egyes adaptációi mindenki számára „fogyaszthatóvá” váltak? Szükségszerű-e a buddhizmus értelmiségi rétegvallásként való értelmezése?

E kérdések megválaszolása nem könnyű feladat, hiszen rengeteg té-

nyezőt kellene még figyelembe venni és megvizsgálni. A buddhizmus erősen intellektuális jellege azonban nem vitatható. Az, hogy e vallás a „szemlélődő értelmiség megváltása” Max Weber írásaiban is megjelenik. „Az a megváltás, amelyre az értelmiségi törekszik, mindig 'belső szükségből' fakad, és ennél fogva egyfelől életidege-nebb, másfelől elvibb és szisztematikusabb jellegű, mint a külső szükségből fakadó megváltás, amely a nem kiváltásos réteg sajátos jellemzője.” (Weber, 1992:209) Ugyanezt hangsúlyozza Allport, amikor a vallásosság kívülről és belülről vezérelt szélsőséges formáját különbözteti meg. Az első esetben hagyományos vallási kultúra, minden kreativitást és önállóságot nélkülöző passzív befogadásáról és reprodukciójáról van szó, amely a népi vallásosság szocializációs modelljét képviseli. Ezzel szemben a belülről vezérelt vallások – mint amilyen a buddhizmus is – urbánus és intellektuális jellegűek.

1970-es évek vége óta a legjelentősebb változás éppen a magas iskolai végzettségű nagyvárosi fiatalok körében történt, amennyiben e társadalmi rétegben jelentősen megnőtt a magukat vallásosként definiálók száma. (Andorka, 1988) Ezt is figyelembe véve, talán nem is annyira meglepő a buddhizmus terjedésének alternatívája.

Végül szeretném felsorolni az eddigiekben nem említett, általam fellelt buddhista közösségeket.

Buddhista Misszió – Magyarországi Árya Maitreya Mandala Egyházközösség, Árja Tantra Mandala Közösség, Buddhapada Alapítvány, Teki-kagyü, Tibetet Segítő Társaság, Paycsa Szíla – Öt Erény Alapítvány és a Pécsi Buddhista Egyesület, Rime Tenzin Sedrup Ling Rime Buddhista Centrum, Szakja Tasi Csöling Buddhista Egyházközösség, Szagye Menlai Gedün – A Gyógyító Buddha Közössége, Tantra Szang-

ha, Magyarországi Csan Buddhista Közösség, Magyarországi Nyingmapa Közösség, Mahá Maitrí Buddhista Közösség és Konzultációs Szolgálat.

131
K É K

IRODALOM:

- AGÁRDI Péter: *Szöveggyűjtemény a magyar művelődéstörténet tanulmányozásához*. Pécs: JPTE, 1995.
- ANDORKA Rudolf: *Értelmiség és vallás. Merre tart a magyar társadalom?* Lakitelek: Antológia Kiadó, 1996.
- ASVAGHÓSA: *Buddha élete*. Budapest: Terebess Kiadó, 1999.
- BAILEY Jeffrey: *Találkozás az igazi sárkánnyal*. Budapest: Tülpárt Kiadó, 1992; 1997.
- BÁLINT B. András: *Szabadulás a felelemtől*. Vallásszociográfia. Magyarország felfedezése. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1992.
- BÁRDI László: *Vallástörténet I. Keleti világ-vallások*. Budapest: JPTE-TANORG, 1996. 3–42, 54–94.
- BÁRDI László–ÚJFALUDI László: *Vallástörténeti szöveggyűjtemény*. Budapest–Pécs: JPTE-TANORG, 1997. 50–71.
- BELLINGER, Gerhard: *Nagy valláskalauz*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1993. 47–77.
- CONZE, Edward: *A buddhizmus rövid története. A világ vallásai*. Akkord Kiadó, 1980; 2000.

- DESSEWFFY Tibor: *Kedélyes labirintus*. Budapest: Új Mandátum, 1997.
- EARL, Babbie: *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest: Balassi Kiadó, 1989; 1996.
- EGYED Albertné: *Magyarországi egyházak, felekezetek, vallási közösségek*. Művelődési és Közoktatási Minisztérium kiadása, 1993.
- ERDŐ Péter–SCHANDA Balázs: *Egyház és vallás a mai magyar jogban*. Budapest: Szent István Társulat, 1993.
- FARKAS Attila Márton: *Buddhizmus Magyarországon*. (kézirat). 1997.
- GÁBOR Luca (szerk.): *Kreatív sokszínűség*. UNESCO könyvek. Budapest: Osiris Kiadó–Magyar UNESCO Bizottság, 1996.
- GERGELY Jenő–KARDOS József–ROTTLER Ferenc: *Az egyházak Magyarorszá-*

- gon*. Budapest: Korona Kiadó, 1997. 169–243.
- GECSE Gusztáv: *Vallástörténeti Kislexikon*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1975.
- GLASENAPP, Helmuth: *Az öt világvallás*. Budapest: Gondolat, (5. kiadás, 1972). 1987. 5–141.
- GOVINDA, Anagarika Láma: *Az Árya Maitreya Mandala Rend áhitat szertartása*. Budapest: Buddhista Misszió kiadványa, 1984.
- GOVINDA, Anagarika Láma: *Az Árya Maitreya Mandala Rend eredete és célja*. Budapest: Buddhista Misszió kiadványa, 1984.
- GUENTHER, Herbert: *A tibeti buddhizmus*. Budapest: Farkas Lőrinc Imre Könyvkiadó, 2000.
- GYATSO, Tenzin a XIV. Dalai Láma: *Tibeti buddhizmus*. Budapest: Pesti Szalon Könyvkiadó. 1975; 1992.
- HAMILTON, Malcolm B.: *Vallás, ember, társadalom. Elméleti és összehasonlító vallásszociológia*. Budapest: AduPrint, 1995; 1998.
- HETÉNYI Ernő (szerk.): *Buddhista lexikon*. Trivium Kiadó.
- HETÉNYI Ernő: *Buddhizmus a buddhológia tükrében*. Debrecen: Laude Kiadó, 1989.

Vallás és közösség

- HORÁNYI Özséb (szerk.): *Az egyház mozgásteréről a mai Magyarországon*. Egyház a társadalomban 1. Budapest: Vigilia Kiadó, 1997.
- HORVÁTH Pál: *Vallásismeret*. Budapest: Calibra Kiadó, (évszám nélkül) 7–60; 132–141; 202–303.
- HORVÁTH Zsuzsa: *Vallásszociológiai tanulmányok. Hitek és Emberek*. Budapest: ELTE Szociológiai és Szociálpolitikai Intézet, 1995. 33–369.
- HUNYADI László: *A világ vallásföldrajza*. Budapest: Végeken Kiadó, 1995.
- KAMARÁS István: *Krisnások Magyarországon*. Budapest: *Iskolakultúra*, 1998.
- KAUFMANN, Franz-Xaver: *Vallás és modernitás*. Replika 21–22. Budapest: Replika Kör, 1996.
- KÓSZEGI Zsuzsa (szerk.): *Buddhizmus ma – Láma Ole Nydahl magyarországi közösségének lapja*. 1999. november 5./3. szám.
- KULANDA: *Buddhizmus*. Debrecen: Alexandra Kiadó, 1996.
- KÜNG, Hans: *Világvallások etikája*. Budapest: *Egyházforum*, 1991; 1994.
- KÜNG, Hans–BECHERT, Heinz: *Parbeszéd a buddhizmusról. Kereszténység és világvallások*. Budapest: Palatinus. 1984; 1997.
- LENGYEL Zoltán, SZEGEDI Mónika (szerk.): *A bölcs és a balga. Tibeti buddhista történetek*. Budapest: Palatinus, 1999.
- LOVIK Sándor–HORVÁTH Pál (szerk.): *Hivők, egyházak ma Magyarországon*. Vallástudományi tanulmányok 2. Budapest: MTA Filozófiai Intézet, 1990.
- LOWENSTEIN, Tom: *Buddha látomása. Bölcsesség, hit, mítosz*. Budapest: Magyar Könyvklub–Helikon Kiadó, 1996, 1997.
- LUGOSI Ágnes–LUGOSI Győző (szerk.): *Szehták – Új vallási jelenségek*. Pannonica Kiadó, 1998.
- MELLES Ágnes–LAHUCSKY Péter (szerk.): *Egy jógi 109 válasza – válogatás Láma Ole Nydahl tanításaiából*. Budapest: MIND Kiadó, 1998.
- MIKLÓS Pál (szerk.): *Kapujanincs átjáró*. Kínai csan-buddhista példázatok. Helikon (második, változatlan kiadás), 1994.
- NYDAHL, Ole Láma: *Ahogy a dolgok vannak. Korszerű bevezetés Buddha tanításai-ba*. Budapest: MIND Kiadó, 1995.
- PETHŐ Bertalan (szerk.): *A posztmodern*. Budapest: Platon, 1992; 1996.
- RENCSENYI Tibor (évszám nélkül): *Élő vallások. Változó világ 1*. Útmutató Kiadó.

- ROBBINS, Thomas: *Az új vallási mozgalmak és a társadalom: elméletek és magyarázatok*. Replika 21–22. Budapest: Replika Kör, 1996.
- ROBBINS, Thomas: *Cults, converts and charisma. The sociology of New Religious Movements*. London: SAGE, 1998.
- ROSA, de Giuseppe: *Vallások, szehták és a kereszténység*. Szent István Társulat. Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 1990.
- SNELLING, John: *Kelettől nyugatig. Tárgyilagosan a buddhista tanításról*. Budapest: Édesvíz Kiadó, 1990; 1996. 236.
- SÜLE Ferenc: *A fanatizmus mélylélektana*. *Belügyi Szemle*, 12. Budapest: BM Kiadó, 1999.
- SZÁNTÓ János: *Vallásosság egy szekularizált társadalomban*. Nagytítás. Szociológiai könyvek 7. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó, 1998.
- SZIGETI György (szerk.): *Zen történetek*. Farkas Lőrinc Imre Kiadó, 1996.
- SZÓPA, Lhündrup: *Tibeti buddhizmus első kézből 1*. Budapest: Tibet Társaság, 1995.
- SZUMÉDHÓ, Ácsán: *Csittavivéka. A csendes tudat tanítása*. Buddhapada Alapítvány, 1992; 2000.
- SZUNYOGH Szabolcs: *Világvallások Magyarországon*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1997. 5–44.
- TOMKA Miklós: *A vallásszociológia új útjai*. Replika 21–22. Budapest: Replika Kör, 1996.
- VEKERDI József (szerk.): *Buddha beszédei*. Farkas Lőrinc Imre Könyvkiadó, 1999.
- WEBER, Max: *Vallásszociológia. Gazdaság és társadalom*. A megértő szociológia alapvonalai 2/1. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1976; 1992.
- WEÖRES Sándor: *A teljesség felé*. Budapest: Tercium Kiadó, 1995.

JEGYZETEK:

- 1 A tan alapítója, egy indiai szerzetes Bódhidarma, többek között azzal szerzett magának hírnevet, hogy egy Sao-lin templom mellett kizemelt remetebarlangban kilenc éven át „nézte a falat” és meditatált. A meditáció szanszkritul „djhána”, amelynek a kínai „csan” és a japán „zen” szó a megfelelője.
- 2 Yvon Beck, Mjóken szerzetes egy nagyon karizmatikus és energikus ember, aki láthatóan élvezte a „guru” szerepét.
- 3 Yvon Beck tündetőleg néha még a Buddha szobrokat is földhöz vágja.
- 4 Barkó Judit beszélgetése Mjóken zen szerzetessel az Írók Boltjában.

Vallás és közösség

- 5 Kvan Um a könyörületesség bódhiszattvája, „az aki a szenvedők hangját meghallja”. „Azt mondhatnánk, hogy olyan szerepe van a buddhizmusban, mint Szűz Máriának a kereszténységben.” (Dobosy Antal – interjúrészlet)
- 6 Tendzin Gyatso, a XIV. dalai láma, könyvében figyelmeztet a „lámaizmus” kifejezés téves használatára. Szerinte ez az indiai és a tibeti buddhizmus közötti látványos különbséget kívánja jelezni. Ő azonban úgy gondolja, hogy a két tanítást ugyanaz, így e megkülönböztetés teljesen alaptalan (Gyatso, 1992:19).
- 7 A tibeti buddhizmus négy nagy iskolája közül az egyik. Az irányzatot az I. Karmapa alapította a XII. században.
- 8 Thomas Robbins öt motívum – a szociális nyomás mértéke, a megtérés időbeli hosszúsága, az érzelmek felkeltésének szintje, az érzelmek minősége, a hit és a részvétel sorrendisége – alapján állapít meg intellektuális, misztikus, tapasztalati, érzelmi, rábredési és agyamosó megtérési mintákat (Robbins, 1988:67–71).

9 Interjúalanyomat például egyszer egyik társa szponzorálta, hogy el tudjon venni. Mint mondta, ez bevett szokás azoknál, akik valamilyen oknál fogva nem tudnak maguk elvonulni, ezért örülnek, ha legalább mást hozzá tudnak juttatni.

10 Ottlétemkor is három fiatal kérdezte a mestert az öngyilkosságról, mert meg akarták érteni, hogy mi történik a pár nappal korábban saját életét kioltó barátjukkal.

11 A buddhizmus egyik sarkalatos tanítása az „én-nélküliség” tana. Eszerint az emberi lényeket öt nem állandó „halom” alkotja: a testforma, az érzések, az észlelés, az ösztönök és a tudatos cselekedetek.

E tanítás ellentmondásaira hívja fel a figyelmet Molnár Tamás „A buddhizmus mint divat és veszély” című cikkében. (Hitel, 1992. október)

12 Fontosnak tartom megemlíteni, hogy a buddhista főiskola rektora Farkas Pál kifejezetten ellenzi az „olésok” elleni megnyilvánulásokat. Ez a fajta ellenségeskedés – ami leginkább a fiatalokat jellemzi – szerinte teljesen ellentmond a buddhista eszméknek. E kérdés toleráns kezelését jelzi, hogy a főiskolán mindig közöteszik e közösség programjait.

13 Természetesen sem Kőszegi Zsuzsa lakása, sem a meditációs terem nem nélküli a különböző buddha és bódhiszattva szobrokat sem az oltárt. Zsuzsa hangsúlyozza, hogy ezek kizárólag azért fontosak, mert „pozitív benyomást jelentenek a tudatnak”.

